

הרב שלמה משה עמאר

הבאת בכורים ממשקים

ראשי פרקים

- א. ענבים וזיתים שליטון ליין ושמן
- ב. ביכורים משבח הארץ
- ג. ענבים וזיתים הנדרכים ליין ושמן
- ד. יין ושמן חשובים כגופם של זיתים וענבים

א. ענבים וזיתים שליטון ליין ושמן

במשנה בתרומות יא, ג נאמר: "אין מביאין בכורים משקין אלא היוצא מן הענבים ומן הזיתים". בגמ' בחולין קכ ע"ב נאמר על משנה זו: "מני, רבי יהושע היא דאמר דון מינה ואוקי באתרה, וגמר להו לבכורים מתרומה". רש"י בד"ה רבי יהושע היא דאמר: "גבי תרומה לא קדישי דאית ליה דון מינה ואוקי באתרה, וכיון דבתרומה לא מתסרי, הדר גמר לבכורים מינה, דהא דרבי רחמנא בהו 'תביא', זיתים וענבים הוא דרבי".

דיון זה הוא המשך הסוגיה הדנה לפני כן בשאלה: "בכורים גופייהו מנלן?" [= שהמשקים שלהם כמותם], "דתני ר' יוסי פרי, פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן מנין? תלמוד לומר תביא". ובהמשך הגמ' נאמר שלומדים תרומה מבכורים, ורבי יהושע סבר "דון מינה ואוקי באתרה". "דון מינה" — יש ללמוד תרומה מבכורים שיהיו המשקין ממנה כמותה. "ואוקי באתרה" — אחר שלמדנו מבכורים מעמידים התרומה במקומה, ובתרומה כתוב תירוש ויצהר ולא שאר משקין, ועל כן רק המשקים הכתובים בה, הם שלומדים מבכורים שיהיו כמותה.

הרמב"ם פסק זאת בהלכות בכורים ב, ד:

אין מביאין בכורים משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד שנאמר פרי האדמה ולא משקה, ואם הביא משקין אין מקבלין ממנו.

הרב שלמה משה עמאר

אמנם בפירושו למשנה בתרומות שם, כתב שמשנה הזו היא כרבי יהודה וצ"ל כר' יהושע וכגירסתנו במשנה ובגמ' בחולין) "כי הוא למד בכורים מן התרומה, וכן אמרו מני ר' יהודה היא דאמר דון מינה ואוקי באתרה, וגמר לה בכורים מן התרומה. ואין הלכה כר' יהודה". אמנם גם במשנה בחלה ד, יא נאמר: "יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו", אך בפסקיו חזר בו ופסק כמו המשנה בתרומות.

מרב הרב יוסף קארו בכסף משנה בהלכות בכורים ב, ד, הביא דברי הירושלמי בתרומות יא, ג והירושלמי בחלה ד, ה, שהקשו מהמשנה בתרומות על המשנה בחלה, והתשובה היא שהמשנה בחלה האומרת שלא קבלן מיוסף הכהן בכורי יין ושמן, היא מאחר שלא בצרן (= ליקטן) מתחלה לשם כך, והמשנה בתרומות עוסקת כשבצרו (= ליקטו) את היין והשמן מתחלה לשם כך. הכסף משנה תמה על הרמב"ם שלא חילק כך.

הגר"ח קניבסקי שליט"א בדרך אמונה (בכורים ב, ד אות לד) כתב שיש אומרים שגם יין ושמן אין מביאין אא"כ בצרן מתחלה לכך, כמו ר"ש והרא"ש ור"י בן מלכי צדק ורע"ב ושנו"א בתרומות שם, וכן נראה הסכמת המאירי בסוף מסכת חלה, וכמובן שאלו הן דברי הירושלמי הללו.

ובביאור ההלכה שם (ד"ה אין מביאין) הביא תמיהת הכסף משנה על הרמב"ם שלא חילק כהירושלמי הנזכר, ותירץ שהגמרא בחולין קכ ע"ב האומרת: "דון מינה" שלומדים תרומה מבכורים שהמשקים שלהם כמותם "ואוקי באתרה" שזה רק ביין ושמן המפורשים גבי תרומה, ואחר כך למדו בכורים מתרומה שרק זיתים וענבים משקים שלהם כמותם, ולא בשאר פירות, חולקת על הירושלמי. אם הבבלי היה סובר כירושלמי, שלא התירו יין ושמן לבכורים אלא כשליקטן מתחלה לשם כך, א"כ גם בתרומה אין היתר לעשות מהן יין ושמן אא"כ הפרישן מתחילה לשם כך (צ"ל אלא אם ליקטן במקום הפרישן).¹

1. בביאור ההלכה שם כתב: "אא"כ הפרישן", ונראה שטעות דפוס הוא, מאחר שבא לדמות תרומה לבכורים ובכורים אמרו בשליקטן מתחילה לכך, וגם בתרומה צ"ל כן, בשליקטן מתחילה לכך. ועוד, שהליקוט קובע מהו גמר מלאכה, שאם הגוי בצר ענביו למוכרן בשוק לאכילה וישראל עשה מהן יין פטור מתרו"מ בנגמרה מלאכתן בידי הגוי, אבל אם בצרן לצורך היהודי שיעשה מהן יין חייבים בתרו"מ, מאחר שלא נגמרה

הבאת בכורים ממשקים

וא"כ עשה שלא כדין שהפריש לפני גמר מלאכתו, שלא נגמרת מלאכתו עד שיעשו מהן יין, ושם נחלקו ר' אליעזר ורבי יהושע בפירות של תרומה ששחטן, אם המשקה שלהן יש לו דין תרומה או לאו, (משנה תרומות יא, ב), יוצא שהפרישו התרומה בעודם פירות, וזהו קודם גמר מלאכתו, ואסור להפריש קודם גמר מלאכה, ואם הפריש הוא תרומה ויחזור ויתרום, כמ"ש הרמב"ם בהלכות תרומות ה, יט. ונמצא בכל המחלוקות של התנאים במשנה בתרומות (יא, ב), ובירושלמי תרומות (יא, ג) ובתוספתא תרומות (י, י) אם מותר לעשות יין ושמן מזיתים וענבים בטמא ובטהור, האם נקרא הפסד, כל זה מדובר כשתרם באיסור לפני גמר מלאכתו. וכל זה דוחק גדול, ומזה מוכח שהבבלי חולק על הירושלמי וסובר שמותר להביא בכורים יין ושמן גם כשלא בצרן וליקטן מתחילה לשם כך. ולפי"ז המשנה בחלה (ד, יא) חולקת על המשנה בתרומות (יא, ב), והרמב"ם פסק כמשנה בתרומות, שהרי הגמ' בחולין (קכ ע"ב) מסיקה שהלכה כר' יהושע, ולכן הרמב"ם לא חילק בין בצרן לשם כך או לא, מאחר שאין נפקא מינה בזה לשיטת הבבלי.

אך אחר העיון בדברי הגר"ח קנייבסקי שליט"א, נלע"ד שיש מקום לדון בדבריו, שלעולם י"ל שגם לשיטת הבבלי אין להביא בכורים יין ושמן אא"כ ליקטן מתחילה לשם כך, וכירושלמי. אך בתרומה אינו כן, ולא כמ"ש הגר"ח קנייבסקי שליט"א, אלא בתרומה תמיד מותר לסחוט זיתים וענבים של תרומה לעשותן תירוש ויצהר, אפילו שלא ליקטן לשם כך. ולא נלמדו תרומה וביכורים זה מזה אלא לענין זה שהמשקים שלהם כמותן רק בזיתים וענבים, ולא בשאר פירות, בזה בלבד דיניהם שווים זה לזה, אבל לא לשאר הדינים, מאחר שיש חילוקים רבים וגדולים ביניהם, כגון זה שביכורים הם רק בשבעת המינים שנשתבחה בהן הארץ, מה שאין כן בתרומה, כאמור במשנה במעשרות (א, א): "כל שהוא אוכל ונשמר" וכו', ולא הגבילו את זה רק למינים מסוימים.

מלאכתו עד שיעשה יין, והו"ל גמר מלאכתו בידי ישראל, וכ"כ בשם תשו' מרן ז"ל. אבל הפרשת התרו"מ לא מעלה ולא מוריד לענין זה. ובע"כ צריך לומר שטעות דפוס היא וצ"ל אא"כ בצרן לשם כך, שבזה לא הוא גמר מלאכה עד שיעשו יין או שמן.

כמו כן יש דין מיוחד לביכורים, שאין מביאים אותם אלא מן המובחר וכדברי הגמ' במנחות פד ע"ב, ונפסק ברמב"ם בהלכות ביכורים ב, ג: "אין מביאים לא מתמרים שבהרים, ולא מפירות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המובחר וכו'". ואם הביא שלא מן המובחר כגון תמרים שבהרים ותאנים סורות ומרוקבות, וענבים מאובקות ומעושנות, לא נתקדשו". הגמ' במנחות שם לומדת זאת מהפסוק בו כתוב "מארצך" (דברים כו, ב) ולא כל ארצך, שאין מביאים ביכורים אלא משבח שבארצך. ובירושלמי ביכורים א, ג אמרו שאין מביאין מפירות ציפורי ובית שאן (הציפרנין והבישנים) שהם גרועים. והמשנה למלך בהלכות ביכורים שם, למד מהירושלמי שפירות גרועים פטורים לגמרי מביכורים, ועיין עוד בדרך אמונה שם (אות כב).

ב. ביכורים משבח הארץ

סמוך לדין זה ממנו למדים שיש להביא פירות משבח הארץ, ואם אינו משובח אינו קדוש לביכורים, כתב הרמב"ם בהלכות ביכורים ב, ד את הדין שאין מביאין ממשקין אלא מהפרי חוץ מתירוש ויצהר. ונלע"ד שגם דין זה הוא מאותה סיבה, מאחר שביכורים הם מהמשובח שבארצך, ובפירות המשובח הוא גוף הפרי ולא המשקה שלו, לבד מהזיתים והענבים שהמשקה שלהם חשוב ביותר ומשובח מאד.

ועפ"ז יש לפרש דברי הירושלמי המחלק בין ליקטו אותם מתחילה לשם כך או לא, שהירושלמי סובר שגם ענבים שאמרו שאפשר להביא את המשקים שלהם, היינו רק כשליקטם לשם כך, מאחר שאם לא ליקטם לסחיטה אלא לאכילה, היא הוכחה שפרי זה טוב יותר לאכילה ואינו מתאים ליין, וא"כ חסר בשבח הפרי. שהרי ידוע ומפורסם שיש ענבים המיוחדים לאכילה ויש ענבים המיוחדים ליין, ויש בזה סוגים רבים, ליין מתוק או יין יבש, לבן או אדום, ושאר טעמים וגוונים, ובדרך כלל מלקטים מראש את הענבים למה שהם ראויים, וכן גם בזיתים יש זיתים שמן זיתים מאכל. ואעפ"י שכל הסוגים ראויים גם לאכילה וגם לסחיטה, מ"מ יש בזה סדרי עדיפות, וזהו שבחן. על כן הירושלמי סובר, שאם ליקטו אותם פירות מתחילה לעשות מהם יין ושמון, א"כ זהו ייעודם וזהו שבחם, והוה ליה מן המשובח שבארצך וקדושים הם לביכורים, אבל כשליקטו אותם לאכילה,

הבאת בכורים ממשקים

והוא עשה מהם יין או שמן, חסר בשבחן של הביכורים וע"כ לא מביאין אותו יין או אותו שמן לביכורים.

ואם כנים דברינו אלה, הרי מובן מאליו שזה שייך רק בדין הבכורים בלבד, ואין שייכות בזה לתרומה שכל פרי הראוי לאכילה חייב בתרומה ונעשה תרומה, ואין מקום לדמות התרומה לביכורים לדין זה, מאחר שצריך שילקטום מתחילה לשם כך, וממילא אין שום הכרח לומר שהבבלי חולק על הירושלמי בזה. ניתן להסביר, שהבבלי גם כן מצריך שילקטו אותם מתחילה לכך לענין בכורים וכמ"ש בירושלמי, אך בתרומה א"צ שילקטום לשם כך, מאחר שבתרומה אין דין שבח ארצך. וגם פירות שנלקטו לאכילה ולא לסחיטה, אם נמלך ועשאן יין ושמון, חל דין תרומה על יין ושמון זה, וא"כ מה שדנו ונחלקו האמוראים בפירות של תרומה שסחטן, מדובר שעישרון בעודם פירות ואח"כ סחטן, ואין חיסרון של גמר מלאכה, שמדובר בליקטן ע"מ לאוכלו, וע"כ עישרון בעודם פירות, ואח"כ סחטן, ונחלקו אם חלה תרומה על המשקין או לא. והסיקו שהלכה כר' יהושע שרק זיתים וענבים המשקין שלהם כמותן, בין לתרומה ובין לכלאיים ובין לערלה. וכ"כ הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה י, כב לענין שאר הדינים, וכ"כ הרמב"ם בהלכות כלאים ב, ד לענין כלאים.

ג. ענבים וזיתים הנדרכים ליין ושמון

אלא שחוזרת קושיית מרן הכסף משנה למקומה. למה הרמב"ם לא חילק לענין בכורים בין כשליקט את הענבים והזיתים לשם כך, ובין כשלא ליקטן לשם כך.

ולפי עניותי נראה שהרמב"ם למד שהמשניות בתרומות ובחלה הנזכרים, חולקים זה על זה. הדבר מפורש בדבריו בפירוש המשנה בתרומות יא, ג: "ומ"ש שהביכורים מביאין אותו יין ושמון הוא לדעת ר' יהודה. כי הוא למד הביכורים מן התרומה, ואין הלכה כר' יהודה". (כאמור לעיל, צ"ל ר' יהושע במקום ר' יהודה). גם בפירושו למשנה בחלה ד, יא חזר וכתב דברים דומים. נמצא שפשוט לרמב"ם שמשניות אלו חולקות זו על זו, ושם בפירושו כתב לפסוק כמשנה בחלה, שאין מביאין בכורים אפילו מיין ושמון. ולפי"ז אין מקום ליישב כמו הירושלמי מאחר שהמשניות חולקות. ונראה שהרמב"ם הבין זאת כך, על פי הגמ' חולין קכ ע"ב שם נאמר: "והא דתנן אין מביאין

הרב שלמה משה עמאר

בכורים משקין אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, מני, ר' יהושע היא דאמר דון מינה ואוקי באתרה". ומכך ששאלו: "מני", יש ללמוד שהיה ידוע להם שדבר זה שנוי במחלוקת, וא"כ אין צורך להעמיד המשניות בהעמדות שונות כירושלמי, כי לפנינו שתי משניות החולקות זו על זו.

ואולם אין זה מוכרח כלל, מאחר שהשאלה "מני", לא מתייחסת על מה שכן מביאים ביכורים מיין ושמן, אלא השאלה היא על מה שאין מביאים ביכורים ממשקים של שאר פירות. לפי ר' אליעזר משקין שלהן כמותן גם בשאר פירות, וע"ז אמרו: "מני? ר' יהושע היא, דאמר דון מינה ואוקי באתרה". והוא סובר שתירוש ויצהר כן, שאר פירות לא, מאחר שהם מפורשים בתרומה, ולומדים בכורים מתרומה שגם בהם אין המשקים כמותן אלא בתירוש ויצהר בלבד. אבל לר"א אפשר להביא מכל המשקים, של כל הפירות. וכן נראה גם מרש"י שם שכתב בד"ה ר' יהושע היא דאמר: "גבי תרומה לא קדישי וכו', וכיון דבתרומה לא מתסרי, הדר גמר לבכורים מינה, דהא דרבי רחמנא בהו תביא, זיתים וענבים הוא דרבי". הרי שרש"י מפרש שהנאמר בגמ' ר' יהושע היא, זה לא על מה שמביאים יין ושמן, אלא על מה שלא מביאים משקין משאר פירות.

והיה מקום לישוב שלא יקשה מהמשנה בחלה ד, יא, שלא קבלו מיוסף הכהן יין ושמן עפ"י דברי רש"י בחולין שם בד"ה אין מביאין בכורים משקה: "לגמרי משמע, אפילו הביא פירות ודרכו, דאי בדרכים ועומדים אפילו ענבים נמי לא, דהא אמרן פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה". נמצא שגם זיתים וענבים לא התירו להביא משקה שלהם בפני עצמו, אלא יביא הזיתים או הענבים גופם, ואח"כ ידרכם להוציא מהם משקה שלהם, אבל בשאר פירות אפילו באופן שכזה לא מקבלים מהם.

וכן הוא בפירוש משנה ראשונה, תרומות יא, ג: "ובסוגיא דהעור והרוטב [חולין קכ ע"ב] משמע דהא דאמרין הכא אין מביאין בכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים, היינו אם הביא ביכורים וקראו עליהן שם ואח"כ דרכו. אבל דרכו מתחלה ואח"כ קרא שם אפילו זיתים וענבים לא יביא, כדאמר התם פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה". ובמלאכת שלמה שם ד"ה אין מביאין בכורים משקין: "כתב בירושלמי, דה"ק אין עושין בכורים משקין ומיירי בכהן שניתנו לו. וע"ש הר' יהוסף ז"ל". ונלע"ד דהן הן דברי רש"י הללו, שהירושלמי מפרש את כוונת המשנה "אין מביאין",

הבאת בכורים ממשקים

כלומר אין עושים משקה בכורים, אלא היוצא מהזיתים והענבים. והכונה שזיתים וענבים של בכורים מותר לדורכם לעשות מהם יין ושמן, אך פירות אחרים שמביאים מהם בכורים אסור לעשותם משקים. נמצא מבואר בירושלמי כדברי רש"י, שגם זיתים וענבים שאמרו שמותר להביא מהם משקים, הכוונה להביא זיתים וענבים, לקרא עליהן שם בכורים, ורק אח"כ מותר לעשות מהן יין ושמן. אבל לא להביא יין ושמן לכתחילה.

לפי שיטה זו יובן טוב המעשה במשנה בחלה ד, יא עם יוסף כהן שלא קבלו ממנו יין ושמן, מאחר שגם לפי המשנה בתרומות יא, ג, לא אמרו אלא כשמביא הענבים עצמם לבכורים ואח"כ דרכם ליין, אבל אין להביא יין תחילה, וע"כ לא קבלום מיוסף הכהן. מלשון המשנה שם נראה שהביא ממש יין ושמן.

אלא שלפי זה קשה, למה הירושלמי מקשה סתירה בין המשניות הללו בחלה ובתרומה, ומעמידם בהעמדות שונות, והלא בירושלמי עצמו נאמר שזה ש"אין מביאין" היינו אין עושים, ונמצא שגם לפי המשנה בתרומות אין להביא יין ושמן לבכורים כלל, וכפי הסברנו לעיל, ואם כן מה קשה מהמשנה שלא קבלו מיוסף הכהן יין ושמן.

ועוד קשה בדברי בעל משנה ראשונה, שפירש במשנה בביכורים יא, ג כפירושו של רש"י בחולין, וכהסברנו לעיל, ובפירושו למשנה בחלה ד, יא כתב שלא קבלו מיוסף הכהן מפני שלא בצרום מתחילה לכך. ולפי פירושו במשנה בתרומות לא היה צריך לפרש כך, מאחר שיין ושמן גופם, גם לפי המשנה בתרומות אין להביא. וצריכים להדחק ולומר שהירושלמי מבאר שהמסופר במשנה בחלה על יוסף הכהן, אין הכונה שהביא יין ושמן ממש, אלא שהביא פירות ענבים וזיתים ואח"כ דרכם, וגם זה לא קבלו ממנו. וע"ז מקשה הירושלמי שבמשנה בתרומות נאמר שבאופן שכזה מקבלים, וחילקו בין ליקטום מתחילה לכך או לא.

ד. יין ושמן חשובים כגופם של זיתים וענבים

מדברי הרמב"ם נראה שלא פירש כרש"י בחולין, אלא ניתן להביא משקה של זיתים וענבים לכתחילה, וזה גם שלא כמו הירושלמי שהובא לעיל, וזה נראה מדוקדק כלשונו. ובאמת גם פשט לשון המשנה בתרומות, נראה

הרב שלמה משה עמאר

שמותר להביא לכתחילה משקה של ענבים זיתים. ולכאורה גם זה קשה איך התעלם מן הירושלמי, שפירש במשנה כפירושו של רש"י.

ואולי י"ל שהרמב"ם למד מהסוגיא בחולין קכ ע"ב שלא כמו הירושלמי, הסובר שלא ניתן להביא יין ושמן לבכורים, רק הענבים והזיתים גופם, ומה שהתירו הוא רק לדורכם ולעשותם ליין ושמן. זאת מאחר שהירושלמי סמך רק על הברייתא בה נאמר פרי ולא משקה, ומאידך מרבים את היין והשמן מזה שכתוב תביא. והואיל ואותו פסוק ממעט את המשקים ומצריך פרי דוקא, ומאידך באותו פסוק יש גם רבוי מזה שכתוב תביא, והוא בא לרבות זיתים וענבים שהם חשובים בכל מקום, אז אין לנו לרבותם לגמרי, אלא למעט ברבוי ככל האפשר, כדי שלא יסתור את הרישא של הפסוק בו כתוב פרי למעט משקה. וע"כ אמרו שהרבוי לא בא להתיר להביא יין ושמן גמורים מאחר שכבר מיעטנו משקים, אלא בא לרבות דין מיוחד בזיתים וענבים, שמביאים אותם כמו שהם, פירות גמורים וכמו תחילתו של הפס', ומרבה שיכול לדורכם ולעשותן יין ושמן.

ואולי זה כתוב בתוך הברייתא הנזכרת: "דתני ר' יוסי: פרי. פרי אתה מביא, ולא משקה. הביא ענבים ודרכן מנין? ת"ל תביא". הרי כמו שמפורש בברייתא, שלא מרבים יין ושמן גופם, אלא רק כמו שכתוב בה, הביא ענבים ודרכן מנין? ת"ל תביא. זה מה שמרבה ותו לא, והטעם מאחר שיש לקרב את הרבוי לתחילתו של הפסוק.

אבל הסוגיא בחולין שם עוסקת בדיני משקים מכל הסוגים ומכל האיסורים, שהרי הגמ' בחולין קכ ע"א דנה במשקה של חלב, חמץ, נבלת העוף ועוד, ולמדו אותם מן הפסוקים דכתיב נפש לרבות השותה, ושם בחולין קכ ע"ב הביאו את הברייתא: "דתניא הטבל והחדש והשביעית וכלאים וההקדש כולן משקין שלהן כמותן". ודנו בגמרא שם מנין לומדים אותם, והסיקו שלומדים מבכורים. ובכורים גופן מנין, ולמדום מן התרומה. והסיקו שבכל המשקים של פירות הם אינם כמותם, חוץ מהמשקים של זיתים וענבים, בין לתרומה ובין לבכורים ובין לערלה ולכל הנ"ל. וכשהביאו בגמ' שם את המשנה בתרומות האומרת שבכורים באים רק ממשקה של זיתים וענבים, אמרו שגם זה כר' יהושע שאמר "דון מינה ואוקי באתרה". נמצא שהסוגיא לומדת שהמשקים של הזיתים והענבים הם חשובים מאוד, ודינם כמו גופו של פרי לכל הדינים כולם. [ובפרט לפי מ"ש בעוניי בתשובה

הבאת בכורים ממשקים

אחרת בענין לעשר ממשקה של פירות, שהוכחתי שלדעת הרמב"ם ז"ל גם החמשה דברים שבברייתא הנ"ל הטבל וכו' גם הם נלמדים מביכורים ותרומה], וגם לענין ברכה מברכים עליהם כמו הפרי לפחות, שלא כשאר משקים, דאפי' דבש תמרים וכו' ברכתם שהכל, משום דהו זיעה בעלמא (וכמ"ש בברכות לח ע"א).

נמצאנו למדים שתירוש ויצהר שונים מכל המשקים שבעולם. והרי הם כמו הפרי ממש, ולוקים על תירוש ויצהר של ערלה וכו', וגם חלה עליהם תרומה כמו על הפרי, וכן גם שמביאים מהם בכורים, מאחר שהם כגופו של הפרי לכל דבר וענין.

וע"כ אין מקום להגבילם ולומר שיביא את הפרי ואח"כ ידרוך אותם, מאחר שהם כמו הפרי ממש, ומביא יין ושמן לכתחילה לבכורים, ושלא כשיטת רש"י וסיעתו, ולא כמשמעות הירושלמי. וע"כ סתם הרמב"ם את דבריו, והתיר להביא בכורים מהמשקים של זיתים וענבים, ואין צריך להביא הענבים על מנת לדורכם לייין.

ולפי"ז מובן ג"כ, שלפי הסוגיא שלנו גם אין מקום לחלק ולומר שאין להביא יין ושמן אלא אם ליקטם לשם כך מתחילה. מאחר שלא שייך להתנות כך ביחס לייין ושמן, מאחר שהם שוים לגמרי לענבים וזיתים, ואין מקום לשום תנאי בזה. ומה שלא קבלו מיוסף הכהן יין ושמן לבכורים (במשנה בחלה ד, יא), הטעם פשוט וברור מאחר שהמשנה היא חולקת על התנא של משנתנו בתרומות, ופסק הרמב"ם כמשנתנו מכח הסוגיא בגמ' בחולין הנ"ל. והואיל והמשניות חלוקות זו עם זו, אין מקום להעמדה של הירושלמי ולומר שזו מדברת בליקטום מתחילה לכך, וכאן לא. זאת מפני שלפי הבבלי, אין כאן העמדות שונות, אלא דעות שונות של שני תנאים, והלכה כמו המשנה בתרומות שהיא לדברי ר' יהושע.

דרך פשוטה נוספת ליישב קושית הכסף משנה, היא ע"פ דברי היפה עיניים בחולין קכ ע"ב, שכתב שבספרי (כי תבא סימן רצז) נאמר שגם מזיתים וענבים אינו מביא משקה, וכתב שהוא נגד המשנה בתרומות יא, ג ונגד הסוגיא בחולין בה נאמר שמביאים ממשקה של זיתים וענבים, ואח"כ הביא דברי הירושלמי הנ"ל בלשון זה: "דבלקט מתחלה על מנת לעשות מהן משקה גם בשאר פירות יכול להביא משקה".

הרב שלמה משה עמאר

נמצא שהיפה עיניים מבין שלדברי הירושלמי, גם בשאר פירות אפשר להביא משקה שלהם, והוא שליקטן תחלה לכך, ולפי"ז ניתן לומר שהרמב"ם פוסק כסוגייתנו בחולין קכ ע"ב, שמשקה של שאר פירות אינו כמותן לשום ענין, וגם לבכורים אינו כלום, ואין שום נפקא מינה אם ליקטום מתחילה למשקה או לאו, ורק במשקה של זיתים וענבים הוא מפני שמביאים מהם בכורים, ובזה גם לפי הירושלמי אין צורך שילקטום לשם משקה מלכתחילה, וע"כ כתב הרמב"ם בסתם, שמביאים משקה מזיתים ומענבים לבכורים, ולא התנה בזה שום תנאי. ואפילו אם נאמר שהירושלמי סובר שגם בזיתים וענבים צריך שילקטו אותם מתחילה למשקה, מ"מ אין אנו סוברים כירושלמי החולק על הסוגיה בחולין.

נעמיק עוד בירושלמי בחלה ד, ה. וכך נאמר שם:

תנינן תמן אין עושין בכורים משקין, רבי הילא בשם רבי לעזר,
כיני מתניתין אין עושין ביכורים משקין אפילו משזכו בהן בעלים,
והתני דרך ביכורים משקה להביאן, מנין שיביא? תלמוד לומר
תביא. תיפתר שליקטן משעה ראשונה על מנת כן, וכאן לא לקטן
משעה הראשונה על מנת כן.

והנה ממה שכתוב: "כיני מתני' אין עושין בכורים משקין אפילו משזכו בהן בעלים", נראה שמפרשים במשנה ש"אין מביאין" היינו שאין עושים מהם משקה, ונראה שמפרשים את זה בשאר פירות שעליהם נאמר שאין מביאים אותן משקה, ומפרש הירושלמי שאפילו זכו בפירות כבר, אסור להם לעשותן משקה.

וכפי הנראה שלזה כיוון בפירוש מלאכת שלמה במשנה בתרומות יא, ג, שכתב שבירושלמי מפרש שאין עושין בכורים משקין ומיירי בכהן שניתנו לו. וכאמור נראה שהירושלמי מפרש את זה על שאר פירות, שבזה אמרה המשנה שאין מביאים מהם משקה, ומפרש הירושלמי שגם אחר שזכו בהם, אין עושים מהם משקה. וזה ממש כדברי היפה עיניים בחולין שם.

כך גם פירש בפירוש מראה הפנים בירושלמי בחלה שם: "וכבר כתבתי בתרומות שם ד"ה והתני וכו' דטעמיה דהרמב"ם דלא סמך אהאי ברייתא, משום דלמאי דמפרש לה הכא משמע, דאפילו בשאר משקין אם ליקטן משעה ראשונה לכך מביא, וזה נגד הגירסא דהתם (ר"ל דאותה ברייתא הובאה גם

הבאת בכורים ממשקים

במסכת חולין (קכ ע"ב) ושם הגרסא היא: הביא ענבים ודרכן מנין וכו'. אלמא רבויא דתביא לענבים ודרכן, הוא דאתא. וגם לגרסא דחולין קשיא, שהרי בזיתים וענבים אפילו לכתחילה מביאין כדתנן בתרומות וכו'.

לפי זה הירושלמי שאמר "והוא שלקטן מלכתחילה", הוא להכשיר גם המשקה בשאר פירות, וזה דלא כסוגיא בחולין כלל, וע"כ לא כתב הרמב"ם תנאי זה שצריך שילקטו אותם מתחילה לשם כך.

עוד כתב שם, שהמפרשים שתמהו על הרמב"ם היו סוברים, שהירושלמי מקשה מהמשנה בחלה ד, יא, שלא קבלו מיוסף הכהן יין ושמן לבכורים, על המשנה בתרומות יא, ג, אבל באמת אינו כן, שהרי בירושלמי תרומות יא, ג ג"כ הקשה כן, ולא הזכיר את המשנה בחלה כלל, אלא הקושיא היא מהמשנה בתרומות לברייתא "תביא — רבויא הוא". וכתב שם שהכל בשאר משקין מתפרשת לפי הגירסא שכאן, "וא"כ ממילא אין לנו אלא כסתמא דמתניתין דתרומות [יא, ג], משום דמתניתין דהכא (בחלה) לא אתיא אלא כהאי תנא דברייתא דהעור והרוטב, לפי גירסא דהתם, וא"כ יחידאה היא, ול"ק כלל דאמרן". ועיין עוד בפירושו לירושלמי תרומות יא, ג ד"ה והתני, שכתב בכל הדברים הללו.

וממילא מובן למה לא כתב הרמב"ם את החילוק האמור בירושלמי, מאחר שזה נאמר לגבי שאר פירות שעשאן משקה, ואנו סוברים כמו המשנה בתרומות וכמו הסוגיא בחולין, שאין להביא שום משקה לביכורים, כי אם תירוש ויצהר לבדם.

וכבר כתבתי שלפי הסוגיא בחולין עולה שדין היין והשמן, כדין הענבים והזיתים ממש לכל הדינים ולכל העניינים ועיקר הלימוד הזה הוא מביכורים ומתרומה, והם בית אב בזה לכל שאר הדינים כמו ערלה והקדש וטבל ושביעית וכלאי הכרם והחדש, ועוד, וע"כ אין מקום בראש להעלות תנאים וסייגים על היין והשמן בשביל הביכורים. והירושלמי רוח אחרת עמו וכמ"ש לעיל באורך.

הכלל העולה דגם בביכורים דלא מביאין משקה, דכתיב פרי ולא משקה, מ"מ העיקר לדינא דזה רק בשאר פירות, אבל בזיתים וענבים דין המשקין שלהם כדין הפרי בלא שום הבדל כלל ועיקר.

אחר הדברים הנ"ל שבתני וראיתי בביאור הגר"א בירושלמי תרומות יא, ג:

הרב שלמה משה עמאר

ה"ג תמן תנינן יוסף הכהן הביא ביכורים יין ושמן ולא קבלו ממנו, פירוש וקשיא על מתני' דתני אין מביאין וכו'. אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, משמע דמן הזיתים וענבים מביאין, וכאן אמרת הכין כדפירשית: ר' אילא בשם ר' לעזר כיני מתני' אין עושין בכורים משקין וכו'. אבל להביא אפי' מזיתים וענבים אין מביאין אלא של כהן מותר לעשות משקין מזיתים וענבים: ת"ל תביא, פי' אלמא שמותר אפי' להביא, ואמאי לא קבלו ממנו: ה"ג א"ב יודן מודו ר"א ור"י בזיתים וענבים טהורות שיעשו, על מה נחלקו, על הטמאים וכו'.

ובודאי שהגר"א אינו גורס כמראה הפנים שכתב שהירושלמי לא הזכיר את המשנה ממסכת חלה על יוסף הכהן, וקושית הירושלמי היא מהמשנה בתרומות לברייתא דתביא לרבות משקים. והגר"א ז"ל פתח דבריו במשנה דיוסף הכהן, והוא גורס כן בירושלמי. ואין ספק שזו הייתה גירסת מרן בכסף משנה, וע"כ כתבו שהירושלמי העמיד את המשנה בתרומות שליקטם לשם כך, והמשנה של יוסף הכהן בשלא ליקטום מתחילה לשם כך, ותמהו על הרמב"ם שלא כתב חילוק זה.

ואולם לפי הגירסא של הגר"א גם כן לא קשה על הרמב"ם, מפני שר' אילא מפרש את המשנה בתרומות שמביאים ביכורים מענבים ומזיתים, היינו שעושים מהם הכהנים משקים, אבל להביא מהן משקה לא. ולפי"ז מובן למה הרמב"ם לא פסק כירושלמי, מאחר שהירושלמי אוסר להביא בכורים יין ושמן כלל, ובסוגיא בחולין מפורש שמביאים בכורים מיין ושמן.

אלא על פי דברי הגר"א נראה שחזרו והקשו, ובפירוש כתב "אלמא דמותר גם להביא יין ושמן", אך בדברי הגר"א לא נזכר כלל החילוק שליקטו מתחילה לכך או לא, ובדברי הכ"מ וסיעתו רואים שהם כן גורסים חילוק זה.

ובביאור הגר"א לירושלמי בחלה ד, ה ד"ה תמן תנינן אין מביאין משקין ביכורים וכו': "דסיים התם חוץ מזיתים וענבים משמע בזיתים וענבים מותר להביא, והכא אמרת שהביא ביכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. וע"ש עוד בזה, ואח"כ כתב: "ת"ל תביא אלמא שמותר להביא בכורים משקה וכו': התם בשל קטן משעה ראשונה. פי' לכך מותר להביא". נמצא שגם הגר"א ז"ל גורס בירושלמי חילוק הזה. ומכך שמביא את הקושיה מהמשנה בתרומות על

הבאת בכורים ממשקים

המשנה בחלה עם יוסף הכהן, שמדובר רק במשקים מזיתים וענבים ולא בשאר פירות. ולגירסא זו א"א לתרץ כתירוצו של מראה הפנים הנ"ל. וזו היא קושיית הכסף משנה.

ולפי מה שכתבתי לעיל להוכיח מהסוגיא בחולין החולקת על דברי הירושלמי, הדברים ברורים.